

FRANCESC-MARC ÁLVARO

EL FRANQUISME

EN TEMPS DE TRUMP

PòRTIC

Francesc-Marc Álvaro

**El franquisme
en temps de Trump**

PòRTIC

Primera edició: octubre del 2025

© Francesc-Marc Álvaro, 2025

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

ISBN: 978-84-9809-618-7

Dipòsit legal: B. 17.744-2025

Fotocomposició: Grup62

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Queden expressament prohibits l'ús o la reproducció d'aquest llibre o de qualsevol de les seves parts amb el propòsit d'entrenar o alimentar sistemes o tecnologies d'intel·ligència artificial.

ÍNDEX

Una farsa miserable	9
Commemoració de plàstic	23
Atrets pel punk ultra	35
Quan ser fatxa és «trendy»	49
Vox, el neofranquisme transparent	65
La coartada del procés	91
Feijóo no és Merkel	105
Les restes més o menys visibles del règim	125
Quan la veritat no pesa	143
Nosaltres, els antifeixistes?	163
<i>Bibliografia</i>	187

UNA FARSA MISERABLE

Confesso, d'entrada, que jo estava preparat —com moltes persones de la meva generació— per aterrar en un món adult en què seria inevitable l'apocalipsi nuclear. En aquells anys setanta i vuitanta de la meva infantesa i adolescència, tot girava al voltant de la possible —per bé que no del tot probable— destrucció de la humanitat a causa de la fissió nuclear descontrolada. El bolet atòmic, present en milers de fotografies i cartells, era la icona d'un futur proper que ens esperava amenaçador. Era una cosa tan corrent com aquell adhesiu que representava la cara d'un solet simpàtic i deia allò de «Nuclear? No, gràcies». Esperàvem el paisatge que havia descrit Manuel de Pedrolo en la seva novel·la *Mecanoscrit del segon origen* —de lectura obligada a l'escola— i que ens arribava també en dotzenes de pel·lícules i còmics. Però la realitat sempre en porta alguna de cap per destarotar-nos i provar de deixar-nos fora de joc. Ens havíem mentalitzat per a l'explosió nuclear però el que ens ha tocat viure és el renaixement dels feixismes.

La nostra generació —la dels que passem dels 50— pot ben dir que ha tingut l'honor d'arribar a la joventut quan la terrible pandèmia de la sida matava parents, amics i cone-

guts, així com l'honor de travessar el pont de la maduresa quan el nou autoritarisme postdemocràtic guanya eleccions a diversos països d'Europa i té a les mans la presidència de la primera potència mundial, els Estats Units d'Amèrica.

I els feixismes tenen noms diferents en funció del lloc on es reproduïxen. Caldrà recordar que, a Espanya, el feixisme que va triomfar i va governar quasi quaranta anys, després d'un cop d'Estat i d'una guerra civil, s'anomena franquisme. Vaig néixer sota el règim del general Franco i recordo perfectament el dia de la seva mort, el 20 de novembre del 1975. Avui, cinquanta anys després d'aquella data, assisteixo —amb una estranya barreja d'incredulitat, estupor, fàstic, indignació i dolor— a la rehabilitació del franquisme, el seu enaltiment desacomplexat, la seva actualització planificada, la seva presència als carrers, i al creixement electoral dels seus partidaris, que tenen prou força per influir directament en les polítiques de diversos ajuntaments i comunitats autònomes.

Luciano Canfora, prestigiós historiador italià, sosté que el feixisme —el que neix amb Mussolini— no va morir. Podem dir el mateix del franquisme a Espanya. Ara en tenim l'evidència inquietant, per si algú ho dubtava.

El missatge, el llegat i l'objectiu de Francisco Franco, el dictador espanyol, són vius. El 26 de novembre del 2024, en sessió plenària del Congrés dels Diputats, Manuel Mariscal, jove parlamentari del partit d'ultradreta Vox, diu el següent des del seu escó: «Y gracias a las redes sociales muchos jóvenes están descubriendo que la etapa posterior a la guerra civil no fue una etapa oscura como nos vende este gobierno, sino una etapa de reconstrucción, de progreso y de reconciliación para lograr la unidad nacional». Una etapa de progrés i de reconciliació, diu. Es tracta d'afirmacions radicalment falses,

contràries a la veritat factual del passat que ha documentat la Història.

Periodista de formació, antic militant i treballador del Partit Popular, Mariscal va néixer el 1992, disset anys després de la mort del general colpista que va alçar-se contra la Segona República i va instaurar, després de vèncer en el camp de batalla, un sistema autoritari que va assassinar, empresonar, torturar, perseguir i silenciar tothom que era considerat enemic del règim. Mariscal és replicat sobretot des de les xarxes, però no rectifica ni matisa. El diputat ultra sap què diu i els motius per dir-ho.

Això no és un fet aïllat ni un gest casual. Vox és un partit que reivindica, de totes les maneres possibles, el llegat del franquisme. Sense manies. No es defineix com a franquista, però no li cal. Els seus votants, simpatitzants i militants se senten perfectament còmodes amb afirmacions com la que hem esmentat. El franquisme no els fa nosa, ans al contrari. De fet, hi ha molts espanyols que justifiquen, relativitzen, comprenen i, fins i tot, se senten orgullosos dels anys en què l'Estat espanyol era un residu de les dictadures sorgides en els convulsos anys trenta i quaranta del segle xx, a l'ombra del feixisme i del nazisme. Però Franco, com sabem, no fou derrotat pels exèrcits aliats que van alliberar Europa l'any 1945. Franco va ser prou hàbil per desmarcar-se d'aquells que —alemanys, italians— l'havien ajudat a esclafar les tropes republicanes i, aprofitant el nou marc de la Guerra Freda, es va oferir als Estats Units com un baluard contra l'avanç del comunisme a l'Europa meridional. Per això —i per altres factors diversos— la seva dictadura va prolongar-se fins al moment en què, després d'una llarga agonia, va traspasar.

Avui, el que fa Vox no és altra cosa que reviscolar les cendres mai apagades del tot d'un franquisme arrelat socialment

gràcies al fet que va rebre l'aval exterior dels nord-americans i de les democràcies veïnes, alhora que mai es va veure interpel·lat per la culpa i la vergonya col·lectives presents, en canvi, en societats com l'alemanya, que va travessar la postguerra com a nació ocupada i perdedora. En aquesta tasca, Vox compta amb la col·laboració de mitjans, associacions, plataformes i col·lectius, com la Fundación Nacional Francisco Franco, que actua sense problemes quan escric aquestes línies, en la primavera del 2025. Els nostàlgics del franquisme vivien amb certa vergonya i acomplexament la seva condició durant la transició; avui, en canvi, els neofranquistes de Vox i associats enarboren aquesta bandera no només amb orgull, sinó també amb complaença, fatxenderia i voluntat de provocació. Saben que tenen el vent a favor.

Santiago Abascal forma part de la família ultradretana internacional, al costat de figures com la francesa Marine Le Pen, l'italià Matteo Salvini i l'hongarès Viktor Orban. Fins aquí res d'estrany. Però el líder de Vox compta també amb un soci més important que tots aquests: Donald Trump, el republicà president dels Estats Units d'Amèrica per segona vegada des del 20 de gener del 2025. Trump va fer arribar, l'any 2022, un missatge enregistrat a la festa anual de Vox en què assenyalava Abascal com el seu representant polític a l'Estat espanyol. El febrer del 2024, el líder de Vox es va trobar per primer cop en persona amb el seu padrí nord-americà a Washington DC, durant la Conferència d'Acció Política Conservadora (CPAC), la reunió que l'ala més dretana del Partit Republicà celebra cada any. L'home que seu al Despatx Oval té línia directa amb el cap dels ultres espanyols, que a dia d'avui constitueixen el tercer grup del Congrés dels Diputats, amb trenta-tres escons, i tenen un pes rellevant en autonomies governades pel PP com el País Valencià, les Ba-

lears, Múrcia, Extremadura, Castella i Lleó i Aragó. Un neo-franquista i un continuador del càrrec que va exercir George Washington van de bracet, la fotografia és xocant. Però potser no tant. Fem memòria, reculem una mica.

El 21 de desembre del 1959 feia fred i plovia a Madrid, però la gent va sortir al carrer perquè les autoritats van tocar el xiulet i l'ocasió s'ho valia. A la base nord-americana de Torrejón de Ardoz, hi va aterrar un Boeing amb un viatger molt especial: Dwight D. Eisenhower, 34è president dels Estats Units. Després de baixar de l'aparell, el principal mandatari del planeta va abraçar el dictador Franco, que, vestit de militar i amb gorra de plat, estava exultant. La fotografia d'aquesta abraçada és la imatge més clara de la integració de la dictadura en l'ordre mundial regit per la lògica de la Guerra Freda. Un cotxe descobert va fer el recorregut triomfal fins al centre de Madrid. El Paseo de la Castellana era ple de gom a gom, amb milers de persones que cridaven: «Ike, Ike», amb pronunciació castellana, la qual cosa va obligar el visitant a preguntar què caram estaven dient. Eisenhower era conegut amb el sobrenom d'Ike. Aquell vespre mateix, Franco va oferir un sopar de gala al seu hoste, i l'endemà es va celebrar un esmorzar de treball. La visita va ser molt breu, però va ser un gran èxit de Franco: es va considerar aquella data com el final de l'aïllament internacional del règim sorgit de la victòria militar del 1939. D'aquesta manera, l'antic soci de Hitler i Mussolini va esdevenir un soci preferent en la batalla contra el bloc comunista que liderava Washington.

Aquest camí havia començat sis anys abans, el 1953. El 27 d'agost d'aquell any, es va signar el Concordat entre la Santa Seu i l'Espanya franquista; l'Estat pontifici va legitimar la dictadura i les autoritats espanyoles van reconèixer que el catolicisme era la pedra de toc del règim. Un dels articles del

Concordat establia que els sacerdots espanyols «diariamente elevarán preces por España y por el Jefe del Estado». Poc després, el 26 de setembre, el govern de Franco va firmar uns acords amb el govern dels Estats Units que contemplaven ajuda econòmica i un important conveni militar. De bracet del que fou anomenat «amigo americano», l'Estat franquista va començar a moure's en l'escena internacional i va aconseguir ingressar a les Nacions Unides el 1955.

La paradoxa xocant i dolorosa de l'abraçada de Franco i Ike per a qualsevol demòcrata —incloent-hi els milers d'exiliats republicans— és que el president dels Estats Units, militar de professió, havia estat el comandant suprem de les forces aliades expedicionàries que va dirigir el desembarcament de Normandia, el desplegament de les tropes fins al moment de la rendició dels nazis, i el cap de les forces nord-americanes d'ocupació a Alemanya. Eisenhower era un campió del combat històric contra Hitler, una figura emblemàtica de l'operació que va alliberar Europa des del front occidental (mentre, des del front oriental, ho feien les tropes soviètiques), però va acabar abonant la trista tirania celtibèrica. Era essencial des del punt de vista estratègic, més enllà de tota altra consideració. Al capdavant, havien passat ja catorze anys del final de la Segona Guerra Mundial, els enemics d'antany podien transformar-se en amics.

S'atribueix a Lord Palmerston, que fou primer ministre de la reina Victòria, una frase que resumeix el realisme polític en les relacions internacionals: «Els anglesos no tenim aliats eterns, ni tenim enemics perpetus; els nostres interessos són eterns i perpetus, i el nostre deure és tenir-ne cura». Britànics, nord-americans i qualsevol estat assumeix aquesta doctrina. Els interessos geoestratègics dels Estats Units i dels seus aliats —enfrontats al bloc comunista que liderava

la Unió Soviètica— van fer possible que un dels dictadors sorgits de la tempesta dels anys trenta obtingués el vistiplau de les democràcies homologades, un fet que ja havia vist venir l'escriptor Agustí Calvet, *Gaziel*, l'any 1951: «Insisteixo: l'esperança que els EEUU, a força d'infiltrar-se en la vida espanyola, arribin a tirar Franco per la borda és una de les puerilitats més grans que poden imaginar-se». El que fou director de *La Vanguardia* en temps de la República, hi afegia que «és una il·lusió paral·lela d'aquella promesa de deslliurament que La veu d'Amèrica i la BBC de Londres ens feren als pobres espanyols liberals, durant tota la guerra del 1940».

El franquisme es modernitzava i s'obria sense deixar de ser una dictadura i, a canvi, el règim de Franco obtenia les credencials per anar pel món sense la vergonya dels empescats. Els interessos, no pas els valors, fan de palanca. Els equilibris internacionals es basen en la moral de geometria variable, aleshores i ara. Només cal tenir al cap les dictadures i autocràcies del present per fer-nos una idea del que van sentir els perdedors de la guerra civil quan el president dels Estats Units va fer saber que el Caudillo era un soci molt preuat.

Del tàndem Ike-Franco al tàndem Trump-Abascal. Només han passat seixanta-sis anys. La broma és enorme. Karl Marx va escriure que «La Història s'esdevé dues vegades: la primera vegada com una gran tragèdia i la segona com una farsa miserable». Farsa, però molt perillosa. La distància entre Eisenhower i Trump és oceànica en tots els sentits, perquè el milionari convertit en president constitueix un desafiament sense precedents per al sistema institucional creat a partir de la independència de les tretze colònies fundadores del país l'any 1776. Les distàncies entre Franco i Abascal també resulten aclaparadores, sempre que deixem de banda

el substrat ideològic que els uneix. El món de Trump no és el de la Guerra Freda, però els neofranquistes han estat triats per aquell que vol exercir sense dissimulació com a nou emperador. Els polítics de Vox es proclamen «patriotes» però ballen al so de la música que toquen des del número 1600 de l'Avinguda Pensilvània, al cor de la capital nord-americana.

Trump representa l'encarnació de la gran amenaça que els fundadors de la república americana van voler conjurar quan van proclamar la seva independència del rei anglès Jordi III: la tirania. Mai més sota el govern de cap tirà és la promesa que van fer-se i que van fer a les generacions futures. Ara, però, la presidència dels Estats Units ha agafat un caire cada cop més autoritari, més allunyat de l'esperit fundacional del país. Madeleine Albright, que va ser la primera dona a exercir com a secretària d'Estat, amb el president demòcrata Bill Clinton, ho va deixar escrit abans de morir, al llibre *Fascismo. Una advertencia*: «Si considerem el feixisme com una ferida del passat que estava pràcticament curada, l'accés de Donald Trump a la Casa Blanca seria una cosa semblant a arrancar-se la bena i llevar-se la crosta». Els politòlegs Steven Levitsky i Daniel Ziblatt van en la mateixa línia al seu esclariador assaig *Cómo mueren las democracias*, on fan referència al primer mandat del magnat: «El comportament del president Trump pel que fa als tribunals, els organismes d'intelligència i d'aplicació de la llei, i d'altres organismes independents semblava extret d'un llibre de tàctiques per a dictadors. Trump va parlar sense embuts d'utilitzar el Departament de Justícia i l'FBI per perseguir els demòcrates, incloent-hi Hillary Clinton». Aquests professors hi afegeixen la dada que cal retenir d'ara endavant: «El punt en què Trump es distancia més dels seus predecessors consisteix en la seva voluntat de desafiar les regles no escrites més transcendents, incloent-

hi regles essencials per a la salut de la democràcia. Entre elles figuren algunes normes de tota la vida que separen els assumptes privats dels públics, com les que regulen el nepotisme».

El franquisme tenia identificats els seus enemics des del primer minut. Ho resumeix l'historiador Santos Juliá: «Des del moment mateix de la rebel·lió, i fins i tot abans, els militars insurrectes van decidir aplicar les més dràstiques mesures per extirpar els mals del liberalisme, el republicanisme, el separatisme, la maçoneria, el comunisme, el sindicalisme, el socialisme i l'anarquisme als quals havien atribuït l'enfonsament de la pàtria. Dràstiques mesures vol dir detencions en massa, consells de guerra sumaríssims i afusellaments a balquena». Però, com també anota el catedràtic de la UNED, som davant d'un sistema que té capacitat per anar canviant de pell per perpetuar-se: «De la mateixa manera que fins al 1945 la impregnació dominant va ser el feixisme, i fins al 1957 el nacionalcatolicisme, a partir del 1959 i, sobretot, des del 1962, el règim es va adaptar com un camaleó al mercat internacional i, sense renunciar a la seva legitimitat d'origen —la victòria—, va insistir en una mena de legitimitat d'exercici que vindria de la seva eficiència *desarrollista*».

El neofranquisme de Vox no amaga tampoc els seus enemics: el multiculturalisme, el que anomenen «ideologia de gènere», el globalisme, les polítiques d'immigració obertes, l'ecologisme i les polítiques contra el canvi climàtic, el moviment woke i la correcció política, i els partits catalanistes, basquistes i galleguistes (proposin o no la independència) així com les comunitats autònomes, que volen suprimir. Tot aquest programa va embolicat en una idea nostàlgica que propugna tornar a una Espanya idealitzada que s'assembla molt a la societat del franquisme desenvolupat dels anys seixanta, quan el règim oferia creixement econòmic i estabilitat

a unes noves classes mitjanes, sota un fort control social combinat amb una pàtina de modernització que convivia amb valors tradicionals molt arrelats, amb jerarquies incontestades i promeses d'ocupació plena i benestar material. Sense aquesta nostàlgia, no s'entén l'èxit electoral de Vox, i això connecta directament amb el lema principal de Trump: «Make America Great Again». Fer que els Estats Units tornin a ser grans, com se suposa que eren en un passat també idealitzat i, per tant, fals. Que els aranzels que Trump imposa a la resta del món castiguin i posin en perill empreses, treballadors i pagesos a l'Estat espanyol no sembla incomodar els dirigents de Vox, capaços de justificar qualsevol cosa que faci el seu principal referent.

Vivim temps estranys —de neofranquistes lliurats en cos i ànima a un president nord-americà que sembla una paròdia— que conviden a demanar-nos si tot plegat és un malson o una sèrie distòpica de Netflix. Ho penso sovint des del meu escó al Congrés dels Diputats, quan escolto els discursos de Vox i els discursos dels populars, atrapats aquests en un seguidisme incomprendible dels ultres, d'una manera tan estúpida i mecànica que palesa que, en el carro de la dreta tradicional, sembla que no hi hagi ningú al volant.

En aquestes hores intenses, en què es barregen les inquietuds de la raó i el riure davant del que resulta grotesc, en què faig esforços per mantenir el cap clar davant de tantes bestieses, procuro cercar refugi en algunes veus sàvies. Per exemple, en Albert Camus, l'escriptor que va plantar cara a totes les dictadures, que va combatre l'ocupant nazi, que va denunciar Franco, que no va deixar-se seduir pel comunisme soviètic. En les *Cartes a un amic alemany*, en plena Segona Guerra Mundial, quan la foscor era indescriptible, Camus escriu un programa que, a data d'avui, em

sembla d'una actualitat incontestable: «Gosaria dir-li que lluitem precisament per matisos, però per uns matisos tan importants com l'home mateix. Lluitem per aquest matís que separa el sacrifici de la mística; l'energia, de la violència; la força, de la crueltat; per aquest matís encara més lleu que separa el que és fals del que és vertader, i l'home que esperem, dels déus covards amb els quals vostès somiaran». Que el feixisme —sota etiquetes diverses com nacionalpopulisme o altres— estigui tornant és desconcertant i també pot conduir-nos al desànim. Però no ens ho podem permetre.

I quan tot falla, i els núvols més foscos tapen la llum enmig d'una banalitat esfereïdora, el meu pensament connecta amb el germà gran de la meva mare, l'oncle Francisco, que quan tenia 29 anys fou assassinat al camp nazi de Mauthausen, com tants del que van lluitar contra les tropes franquistes i després, amb la derrota del 1939, van haver de fer el camí de l'exili. És també per ell i per la seva memòria d'antifeixista que m'obliga a mantenir l'esperit viu i la mirada atenta sobre el paisatge que m'envolta. Quin dret tinc a considerar com a fatalment inevitable i indeturable la tornada de les forces de l'odi que, amb velles i noves banderes, mallden per seduir la gent? Cap dret, certament.

Li vaig sentir diverses vegades a l'enyorat Xavier Rubert de Ventós una citació de Thomas Mann segons la qual «el feixisme sobrevola els Estats Units però sempre acaba aterrant a Europa». Malauradament, aquesta màxima ha estat desmentida de manera colpidora en aquest segle XXI en què els reaccionaris volen passar per homes del futur, revestits d'una arrogància superada només per les altíssimes dosis d'obscenitat i d'ignorància que exhibeixen. Em sembla que també va ser Mann qui —en un moment de més capacitat

endevinatòria— va advertir que «el feixisme arribarà a Amèrica parlant de llibertat». Així ha estat.

La llibertat és una paraula rebregada per tots els que la volen destruir. Els polítics ultres de tot el món fan servir el mot *llibertat* per presentar-se com a defensors del poble en contra de les elits i els partits tradicionals, i per forçar la polarització constant amb les formacions d'esquerra, que identifiquen amb la negació de la llibertat individual. La corrupció del llenguatge és imparable. En aquest sentit, Isabel Díaz Ayuso, presidenta autonòmica madrilenya i cap visible de l'ala més dretana del PP, també amaneix tots els seus discursos amb solemnes i constants apel·lacions a la llibertat: «Quiero que los madrileños sigan siendo los protagonistas de esta historia. Y, por tanto, quiero que ahora los madrileños sean los que eligen entre socialismo o la libertad». La dirigent popular competeix directament amb Vox a la capital espanyola per agrupar tot l'electorat de dretes, la qual cosa la fa indistingible dels dirigents de la formació que lidera Abascal. A la maleta d'aquests personatges, hi ha la lectura mal digerida i retorçada de pensadors com el liberal Freidrich A. Hayek, que en la seva obra més important, *Camí de servitud*, publicada el 1944, escriu coses com aquestes: «És important recordar que, ja abans del 1933, Alemanya havia assolit un nivell que va imposar la necessitat d'un govern dictatorial. Ningú no podia dubtar aleshores que de moment la democràcia se n'havia anat en orris i que els demòcrates sincers com Brüning ja no podien governar de forma més democràtica que Schleicher o Von Papen. Hitler no va haver de destruir la democràcia, només va haver d'aprofitar-se de la seva descomposició i, en el moment crític, aconseguir el suport de molts que, tot i odiar Hitler, pensaven que era l'únic home prou fort per fer rutllar la situació».

La llibertat és la base de les grans revolucions atlàntiques que obren la porta de l'edat contemporània. Com a admirador que soc de la democràcia nord-americana i dels seus contrapesos institucionals no puc més que sentir-me fortament preocupat per l'experiment de la segona presidència de Trump, marcada per l'arbitrarietat, la censura, el menyspreu a l'Estat de dret, l'atiament de la por i el desmuntatge de les polítiques socials i d'una part considerable de l'administració pública. On és anada la promesa original de la revolució americana? L'amenaça és més que seriosa. Mentre escric aquestes ratlles, l'FBI ha anunciat la detenció i processament de la jutgessa Hannah Dugan de Wisconsin pel que el govern Trump considera «obstrucció» a la detenció d'una persona migrant. Aquest fet va tenir lloc després que diversos jutges expressessin les seves crítiques sobre les detencions arbitràries, algunes realitzades en llocs com les oficines d'immigració. L'ombra de la dictadura comença a projectar-se sobre la divisió de poders, principi essencial de tot Estat de Dret.

Com a europeu, català i ciutadà amb passaport espanyol no puc més que sentir-me interpel·lat de manera personal per l'avanç d'unes dretes extremes que, aliades amb el centre de l'imperi, malden per arribar al poder institucional mitjançant les eleccions democràtiques; de la mateixa manera —cal recordar-ho una vegada més— que ho va fer Adolf Hitler. El feixisme que ens vol agenollats és sempre, òbviament, un assumpte personal. Per això he escrit aquest llibre, per contribuir a analitzar i aturar aquesta onada, que ja no és una mera hipòtesi.